

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

РЕФЕРАТ
на
ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
освітнього ступеня «магістр»

на тему:
**КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ
ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

Виконала: студентка II курсу 614з групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітня програма: Спеціальна освіта
Стасюк Ірина Миколаївна
Керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Хрипун Д. М.
Рецензент:
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Слатвінська А. А.

Умань 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОГО СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСОБУ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	7
1.1. Особливості процесу соціалізації дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.....	7
1.2. Спеціально організоване середовище як фактор соціалізації дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.....	20
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО- РОЗВИТКОВОГО СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСОБУ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	37
2.1. Оцінка соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.....	25
2.2. Експериментальна перевірка ефективності організації корекційно-розвиткового середовища як засобу подолання труднощів соціалізації дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення у закладі спеціальної освіти	43
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. Повнота реалізації соціальних потреб неможлива за відсутності найважливішого чинника – сформованості повноцінної мовленнєвої діяльності. У працях видатних психологів спілкування розглядається як найважливіший фактор соціалізації, засвоєння дитиною соціального досвіду, накопиченого в процесі історичного розвитку людства (Л. Виготський, О. Леонтьєв, О. Лурія та ін.), як передумова становлення соціальних форм поведінки дитини та її взаємин з оточуючими. Діти з тяжкими порушеннями мовлення відчують труднощі при побудові процесів комунікативної взаємодії, обумовлені недостатністю як мовленнєвих засобів, так і комунікативних умінь і навичок. Очевидно, що освоєння рідної мови та способів побудови комунікативної взаємодії виступає і як кінцева мета спеціального навчання дітей з мовленнєвими порушеннями, і як невід’ємна умова їхньої соціалізації.

Значення логопедії, як галузі корекційної педагогіки, полягає в тому, щоб допомогти дитині подолати мовленнєві порушення, тим самим забезпечити повноту людських соціальних контактів – джерела формування та уточнення уявлень дитини про навколишню дійсність, її матеріальну та духовну сторону. У зв’язку з цим у процесі спеціального навчання та виховання дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення в ряду з основними завданнями загальноосвітньої підготовки та корекційними: подолання мовленнєвих порушень і пов’язаних з ними психофізичних особливостей, стоїть завдання виховання особистості, здатної активно реалізовувати свої здібності, пізнавальні і соціальні потреби в умовах, що змінюються. Гармонізація розвитку особистості дитини з порушеннями мовлення, забезпечення педагогічних умов її соціалізації – одне з пріоритетних завдань науки і практики в діаді загальної та спеціальної педагогіки.

Тим часом, на етапі розвитку системи освіти виявляється ряд протиріч, що стосуються виховання та навчання дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.

З одного боку, невідповідність вимог соціальної адаптації до можливостей і готовності дітей, з іншого – виявляються специфічні труднощі, які мають діти з тяжкими порушеннями мовлення внаслідок недостатньої комунікативної готовності. Тим часом володіння навичками мовного спілкування є однією з найважливіших умов успішної соціалізації дитини з тяжкими порушеннями мовлення.

У практиці спостерігається різноманіття педагогічних, логопедичних технологій, впровадження засобів забезпечення безперервності змісту дошкільної та початкової загальної освіти. У той самий час їх несистемне об'єднання призводить до навантаження корекційно-розвиткового процесу, порушення єдності застосування педагогічних засобів і цілісності розвитку дитини.

На наш погляд, системотворчим початком може стати корекційно-розвиткове середовище. З одного боку на сучасному етапі розвитку педагогічної науки та практики назріла необхідність використання потенціалу середовища, оптимізації його опосередкованого впливу на особистість дитини, проте технологія його проектування та конструювання стосовно умов дошкільного навчального закладу ще недостатньо розроблена.

З іншого – відзначається недостатність теоретико-методичного обґрунтування сутності корекційно-розвиткового середовища, його функціонування з урахуванням специфіки процесу соціалізації дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення та на основі єдиного концептуального підходу, що вказує на необхідність удосконалення організаційного, діагностичного та методичного аспектів. З огляду на це, обрано тему дослідження: **«Корекційно-розвиткове середовище як засіб подолання труднощів соціалізації дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення».**

Об'єкт дослідження – процес соціалізації дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення в умовах спеціального закладу освіти.

Предмет дослідження – корекційно-розвиткове середовище спеціального закладу освіти для дітей з тяжкими порушеннями мовлення як засіб подолання труднощів соціалізації.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організації корекційно-розвиткового середовища як засобу подолання труднощів соціалізації дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення у закладі спеціальної освіти.

Досягнення поставленої мети у процесі дослідження вирішувалися за допомогою таких завдань:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми вивчення корекційно-розвиткового середовища як засобу подолання труднощів соціалізації дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.

2. Оцінити соціально-особистісний розвиток дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.

3. Експериментально перевірити ефективність організації корекційно-розвиткового середовища як засобу подолання труднощів соціалізації дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення у закладі спеціальної освіти.

У процесі дослідження було використано такі методи: емпіричні (спостереження, психодіагностичний метод, констатуючий та формуючий експерименти).

Експериментальна база. Дослідження проводилось на базі Комунального закладу «Немирівська спеціальна школа» Вінницької обласної ради.

Апробація дослідження: Результати дослідження доповідалися під час проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України».

Структура та обсяг випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (69 найменувань). Загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи – 82 сторінки. Основний текст – 72 сторінок.

ВИСНОВКИ

Аналіз результатів проведеного дослідження дозволяє зробити такі загальні висновки:

1. Теоретичний аналіз проблеми дозволяє розкрити особливості розвиткового середовища закладу дошкільної освіти та уточнити поняття «корекційно-розвиткове середовище». Корекційно-розвиткове середовище визначається як сукупність суспільних, матеріальних і духовних умов життєдіяльності дитини, що сприяють максимальній корекції, компенсації мовленнєвого порушення, профілактиці вторинних порушень розвитку, і тим самим відхилень у формуванні особистості дитини, дезадаптивності її функціонування у соціумі.

Процес навчання передбачає наявність навичок спілкування в шкільній та позашкільній діяльності і визначає необхідність особистісної та пізнавальної мотивації спілкування з дорослими (учителями) і однолітками, що є несформованим у більшості дітей з порушеннями мовлення до моменту початку їх навчання в школі. Це ускладнює освоєння соціальної ролі учня у процесі навчання.

Стосовно дітей із тяжкими порушеннями мовлення існує об'єктивна необхідність вдосконалення організаційного, діагностичного та методичного аспектів побудови корекційно-розвиткового середовища з урахуванням особливостей їх розвитку та на основі єдиного концептуального підходу.

2. Оцінка соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення здійснювалася із застосуванням карти спостережень Д. Стотта. Карта спостережень включає 198 фрагментів фіксованих форм поведінки, що згруповані в 16 комплексів симптомів-зразків поведінки.

Варіант карти можна використовувати для дітей віком від 4 до 7 років. Перевагами карти спостереження є і те, що вона заповнюється або вихователем, або особою, що має великий досвід спілкування з дитиною і

дозволяє отримати загальну картину соціально-емоційного розвитку. Заповнення карти спостережень декількома особами, які добре знають дитину; обговорення виявлених симптомів емоційних проблем та відхилень у поведінці дитини, безпосередньо з психологом закладу, забезпечило достовірність діагностичних даних.

З метою вивчення особливостей соціально-комунікативного розвитку та виявлення труднощів цього процесу застосовано метод педагогічної оцінки: спостереження за поведінкою дитини в природних умовах її життя в закладі: у режимні моменти; у процесі організованої діяльності (виховної, спортивної, розважальної); у вільній грі; у ситуаціях: індивідуальна діяльність; взаємодія із дорослими; взаємодія з однолітками.

Ці спостереження дозволяють зазначити наступне:

- діти відчують специфічні труднощі при побудові процесів комунікативної взаємодії не тільки через недостатньо сформовані мовленнєві засоби, а й через несформованість вміння використовувати їх в залежності від ситуації у співпраці з дорослими і однолітками, зокрема, орієнтуватися на партнера, підкорятися правилам, організовувати колективну гру та ін.;

- посилення тривожності дитини та зниження її адаптивності до нових, стресових ситуацій спостерігається внаслідок зниження інтенсивності міжособистісних взаємодій;

- до сфери спілкування дітей із оточуючими привносяться специфічні труднощі, пов'язані з проблемами в емоційно-поведінковій сфері. Має місце взаємозумовленість дезадаптивних проявів і труднощів у мовленнєвому спілкуванні за складності виділення причини та наслідків.

В цілому, педагогічне забезпечення успішності соціалізації дітей з тяжкими порушеннями мовлення полягає в увазі з боку дорослих до особливостей дитячих емоційно-ціннісних відносин щодо різних сторін життєдіяльності, надання своєчасної допомоги у вирішенні суперечностей, що виникають у цій сфері, а також подоланні труднощів у комунікативній сфері з урахуванням виявлених ознак ризику.

3. Експериментальна перевірка організації корекційно-розвиткового середовища спеціального закладу освіти за участю всіх суб'єктів корекційно-педагогічного процесу проектної діяльності сприяє підвищенню мотивації педагогів до реалізації перетворень у сфері їхньої професійної діяльності та підвищенню їх компетентності з питань створення середовища, проектування його належних значень з орієнтуванням на особливості дітей з тяжкими порушеннями мовлення, підвищення якості їх соціалізації в спеціальному закладі.

При організації корекційно-розвиткового середовища у Комунальному закладі «Немирівська спеціальна школа» Вінницької обласної ради приділялася увага по-перше, предметно-просторовому оточенню дитини, що забезпечує перш за все затишок та простір наближений до домашніх умов: оформлення інтер'єру, композиційне рішення, поєднання різних матеріалів, стилів оздоблення та ін. Планування приміщення спеціальним підбором та розміщенням меблів по центрах активності з урахуванням інтересів та різних видів дитячої діяльності. При розробці інтер'єру групових кімнат передбачена можливість дитини та дорослого ставати творцями предметного оточення. З цією метою передбачені багатофункціональні меблі, що легко трансформуються і дають можливість об'єднувати різні сюжети.

Для оптимізації співробітництва педагогів із сім'єю, проводяться такі види та форми роботи з батьками: батьківський клуб «Турботливі батьки», відеопрезентації «Ми дуже великі сталі», фізкультурне дозвілля «Сім'я та спорт». Соціально-моральний розвиток дітей: вивчення та аналіз думки батьків щодо роботи спеціального закладу, акція «Батьки – дітям», тематичні фотовиставки, виставки; «День сім'ї» та ін; пізнавально-мовленнєве, комунікативне: батьківські клуби «Майбутній першокласник», «Хлопчик і дівчинка – два різні світи», вікторини «Що? Де? Коли?»; круглі столи зі спеціалістами Інклюзивно-ресурсного центру.